

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวความคิดและทฤษฎี ตลอดจนเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการการดำเนินงานวิจัยและการตอบคำถามเพื่อให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัยได้ชัดเจนและเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงได้นำแนวความคิด ทฤษฎีและงานเขียนต่าง ๆ มารวบรวมไว้ โดยแบ่งได้ ดังนี้

1. แนวคิดชนเผ่าปาเกอะญอ ในด้านเศรษฐกิจและสังคม
2. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)
3. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับกลุ่ม
4. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับเครือข่าย
5. แนวคิด เกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ดำเนินการ โดยกรมการพัฒนาชุมชน
6. แนวคิด เกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์บ้านน้ำขาว ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
7. แนวคิด เรื่องกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด
8. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

2.1 แนวคิดชนเผ่าปาเกอะญอ (กะเหรี่ยง) ในด้านเศรษฐกิจและสังคม

สุริยา และสมทรง (2538 : 35) กล่าวว่า ชาวกะเหรี่ยง มีลักษณะประจำกลุ่ม คือ มีความสมถะและรักสันโดษ มักเก็บงำความรู้สึกและเกรงใจคน ไม่นิยมการใช้กริยาวาจาที่ก้าวร้าว กระแทกแดกดัน มักหลีกเลี่ยงความขัดแย้งหรือความไม่พอใจโดยปลีกตัวหนีเสมอ ลักษณะที่สำคัญประจำกลุ่มอีกอย่างหนึ่ง คือ การไม่ยอมรับอิทธิพลจากคนนอกกลุ่ม ไม่ยอมให้อิทธิพลภายนอกมาเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมประเพณีของตนได้ง่ายๆ

เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษากลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจและสังคม ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวคิดของชนปาเกอะญอเฉพาะในด้านที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับฐานคิดทางวัฒนธรรมของชนเผ่าปาเกอะญอในเรื่งดังกล่าว ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ

ขจัตถัย (2518 : 83-85) กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจของชนเผ่าปาเกอะญอ (กะเหรี่ยง) ว่า เป็นระบบที่ขึ้นอยู่กับเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ โดยทำการปลูกข้าวเป็นพืชหลัก แบ่งเป็นข้าวไร่ และ ข้าวนาแบบขั้นบันได ปลูกเพื่อการบริโภคเท่านั้นยกเว้นแต่ผลิตได้เกินบริโภคก็อาจนำไปขายหรือแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่นๆ นอกจากข้าวแล้วยังปลูกพืชอื่นๆ ในไร่ เช่น ข้าวโพด ผัก พริกทอง พริก มะเขือ นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู เพื่อเป็นอาหารและทำพิธีเช่นไหว้ วัวและควายไว้ใช้งาน บางครอบครัวที่ฐานะดีจะมีช้างด้วย เงินที่ได้จากการขายปศุสัตว์มักถูกนำไปลงทุนซื้อสัตว์ใหม่ แต่การซื้อขายส่วนใหญ่จะทำในหมู่บ้านกะเหรี่ยงด้วยกัน รายได้ที่เป็นเงินสด นอกจากการขายปศุสัตว์ บางครั้งได้จากการรับจ้างทำงานทั้งกับเผ่าเดียวกันและเผ่าอื่นๆ เช่น มั่ง คนพื้นราบ รวมถึงอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ตีเหล็กเพื่อทำเป็นเครื่องมือต่างๆ จักสาน และ หาชองป่า

ในสังคมชาวกะเหรี่ยงถือว่าความมั่งคั่งและมีวัวควายเป็นสิ่ง que แสดงถึงสถานะอันสูงส่ง ในสังคม ดังนั้นการจะดูว่าใครมั่งคั่งอย่างน้อยดูได้จากจำนวนปศุสัตว์ที่มีในครอบครัว

ทั้งนี้สอดคล้องกับการกล่าวถึงระบบเศรษฐกิจของชนเผ่าปาเกอะญอของ งานประมวลและวิเคราะห์ข้อมูล (2545 : 6) สถาบันวิจัยชาวเขา ที่กล่าวว่า สังคมกะเหรี่ยงมีระบบเศรษฐกิจแบบผลิตเพื่อเลี้ยงตนเอง หรือ เพื่อยังชีพ ซึ่งหมายถึง การทำมาหากินเพื่อบริโภคเท่านั้น ได้แก่ การปลูกข้าวไร่ และการทำนาขั้นบันไดตามหุบเขา ปัจจุบันกะเหรี่ยงเริ่มรู้จักการปลูกพืชเงินสด หรือปลูกเพื่อขายกันมากขึ้น เช่น กะหล่ำปลี พืชผัก ผลไม้ และดอกไม้เมืองหนาว โดยเฉพาะหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ของมูลนิธิโครงการหลวง และหมู่บ้านที่การคมนาคมค่อนข้างสะดวก มีน้ำใช้สำหรับการเกษตรได้ตลอดฤดูกาลเพาะปลูก

จะเห็นได้ว่าในวัฒนธรรมของชาวปาเกอะญอ (กะเหรี่ยง) ข้าวจะมีความสำคัญมากที่สุด ทั้งนี้นอกจากการบริโภค หากมีมากเกินไปสามารถนำไปขายหรือแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งที่องได้ รองลงมา คือ ปศุสัตว์ ซึ่งเป็นเครื่องแสดงฐานะอย่างหนึ่งของชาวปาเกอะญอ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ชาวปาเกอะญอมีรูปแบบในการเก็บออมที่ไม่ใช่เงิน แต่เป็นข้าวหรือปศุสัตว์ ซึ่งสามารถนำมาขายเมื่อต้องการใช้เงิน หรือแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งที่องที่ต้องการได้

ด้านสังคม

โครงสร้างทางสังคม

1. ระดับครอบครัว

โดยทั่วไป ครอบครัวกะเหรี่ยงมีรูปแบบเป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูก แต่ก็ยังปรากฏรูปแบบครอบครัวขยายอยู่ด้วย เพราะในบางครอบครัวอาจมีบิดามารดาของฝ่ายหญิงอาศัยอยู่ด้วย นอกจากนี้ การที่สังคมกะเหรี่ยงนับถือญาติฝ่ายมารดา เมื่อแต่งงานแล้ว ฝ่ายชายต้อง

ไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง นับถือคณาญาติทางฝ่ายหญิง ในครอบครัวจึงมีครอบครัวของลูกสาวและลูกเขยอยู่อีกครอบครัวหนึ่ง (สุริยา และสมทรง, 2538 อ้างแล้ว) อย่างน้อย 1 ปี หรือแล้วแต่จะตกลงกัน

วัฒนธรรมกะเหรี่ยงถือว่าผู้หญิงเป็นใหญ่ เป็นผู้สืบสกุล (ประวิตร, 2541) การแบ่งหน้าที่การทำงาน ทุกคนจะช่วยกันทำงานในไร่นา งานที่เป็นของผู้หญิง โดยเฉพาะคืองานทอผ้าและพิธีกรรมเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ชาวกะเหรี่ยงถือว่า ฝ่ายหญิงเป็นเจ้าของบ้านแม้ว่าผู้ชายจะเป็นคนสร้างบ้าน ผู้หญิงจึงมีหน้าที่ประกอบพิธีกรรมแสดงความนับถือต่อวิญญาณของบรรพบุรุษ งานของผู้ชายจะเป็นการล่าสัตว์ การสร้างบ้าน การจักสาน การเลือกพื้นที่ทำไร่ การติดต่อซื้อขาย การต้อนรับแขก การทำเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในครัวเรือน ส่วนงานบ้าน เช่น การตัดน้ำ ดำข้าว หาฟืน หุงหาอาหาร และเลี้ยงลูก ฝ่ายหญิงจะดูแลรับผิดชอบมากกว่า แต่ฝ่ายชายก็อาจช่วยแบ่งเบาภาระได้ (สุนัษวิชัยชาวเขา, 2526 อ้างใน สุริยา และสมทรง, 2538)

2. ระดับชุมชน ประวิตร (2541 : 34-39) ได้กล่าวถึงบุคคลที่มีบทบาทในชุมชนป่าเกะฮู โดยกล่าวว่า บุคคลสำคัญในชุมชน หรือผู้นำชุมชนมีทั้ง ผู้นำตามประเพณีและผู้นำที่เป็นทางการ โดยทั่วไปแล้วจะให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโสทั้งชายและหญิง ถือกันว่า คนเฒ่าคนแก่ทุกคนเป็นผู้รอบรู้กฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมประเพณีเป็นอย่างดี เป็นผู้ที่ช่วยกันดูแลชุมชนให้อยู่อย่างเรียบร้อยร่มเย็นเป็นสุข สามารถแบ่งผู้นำได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1) ผู้นำตามประเพณี เป็นเพศชาย เรียกตำแหน่งนี้ว่า “ฮีโซ” สืบตำแหน่งทางฝ่ายชายเมื่อพ่อตายลูกชายจะรับหน้าที่นี้สืบต่อจากพ่อ มีหน้าที่ประกอบพิธีเลี้ยงผีเจ้าที่ หรือ “ฮี-ก่า” ซึ่งเป็นเจ้าของหมู่บ้าน คอยคุ้มครองดูแลให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ชาวบ้านทุกคนที่ประพาศดินถูกต้องในครรลองประเพณี

2) ผู้นำทางการ ชุมชนที่ถูกต้องตามกฎหมาย ถูกแต่งตั้งให้เป็นหมู่บ้านทางการ จะมีผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในระดับชุมชนนั้นผู้หญิงจะไม่มีบทบาทในการตัดสินใจ นอกจากบทบาทการเข้าร่วมพิธีกรรม บทบาทระดับหมู่บ้านจะเป็นของผู้ชาย

ค่านิยมอีกอย่างหนึ่งของชาวกะเหรี่ยงก็คือ ให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนมาก เขาจะซื่อสัตย์ เชื้อมั่นและศรัทธาต่อกัน ความเป็นพี่น้องกันมีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นมาก ชาวกะเหรี่ยงถือว่าความรักใคร่สัมพันธ์กันภายในเผ่ามีความสำคัญกว่าความสัมพันธ์ในครอบครัว (ขจิตถัย, 2518 : 88)

การแบ่งบทบาทหญิงชายในชุมชนป่าเกะฮู คือ ผู้หญิงมีบทบาทในครอบครัวและเครือญาติ ส่วนฝ่ายชายจะมีบทบาท ซึ่งทั้งสองส่วนจะกลมกลืน สมดุลกันเป็นอย่างดี (นเรศ, 2538 : 27)

2.2 แนวคิด เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

1. ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) เป็นการวิจัยที่จัดอยู่ในลักษณะของสิ่งที่จะศึกษา วิธีการศึกษา หรืองานวิจัยและพัฒนา โดยน่าจะมีที่มาจากการศึกษา 2 ลักษณะคือ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชุมชน ในลักษณะให้ชุมชนมีส่วนร่วม (Participatory and Community-based Research) กับงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และเป็นการศึกษาในลักษณะที่มุ่งสร้างความสำนึกและความตระหนักของกลุ่มเป้าหมาย ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือองค์กร โดยให้กลุ่มเป้าหมายได้มีส่วนร่วมรับรู้และเรียนรู้ ในเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว ตั้งแต่ถึงความจำเป็นที่จะต้องกระทำ และพร้อมที่จะร่วมรับผลงานวิจัยนั้นๆ ด้วย ทั้งนี้ เป็นการอาศัยศักยภาพ และการตัดสินใจของชุมชนบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ทั้งกาย ความคิด สินทรัพย์ ทรัพยากร ชุมชนกระบวนการตัดสินใจที่เป็นประชาธิปไตยอย่างมีเหตุ มีผลของกระบวนการกลุ่ม และด้วยความพึงพอใจ (อนรรักษ์, 2546 : 9)

ทั้งนี้สอดคล้องกับ มนตรี (2545 : 4) ซึ่งกล่าวถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ว่า การวิจัยนี้ถือเป็นงานวิจัยเพื่อการพัฒนา (Research and Development) โดยใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) มาประยุกต์หาทางแก้ไขปัญหาไปพร้อมๆ กัน วิธีการ PAR เป็นการศึกษาวิจัยชุมชน โดยนักวิจัยและชาวบ้านร่วมกันศึกษา ชาวบ้านตั้งคำถาม ช่วยให้ข้อมูลและอยู่ในทีมวิจัย เป็นการเก็บข้อมูลแบบสองทาง (Two-way Communication) โดยการพูดคุยแลกเปลี่ยน เรียกว่า Dialogue (การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน) และมีการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญแนวคิดหนึ่งที่นักพัฒนาจากองค์กรเอกชนใช้ในการทำงานใน

Whyte (1991) อ้างใน สิทธิณัฐ (2545 : 20) กล่าวโดยสรุปว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือ PAR คือ กระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือชุมชน เข้ามาร่วมศึกษาปัญหาโดยกระทำร่วมกันกับนักวิจัย ผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้น จนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอผล และการอภิปรายผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้นของผู้คนที่อยู่กับปัญหา (Problem People) ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิชาการ จึงเป็นกระบวนการที่ผู้คนในองค์กรหรือชุมชนมิใช่ผู้ถูกกระทำ แต่เป็นผู้กระทำการที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย

สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือ PAR เป็นเทคนิคที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าศึกษาสาเหตุปัญหาของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ วางแผน ดำเนินการ

แก้ไขปัญหาของชุมชนให้เบาบางลง ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันของชุมชนและนักวิจัย ผู้ศึกษาชุมชน (ปาริชาติ, 2542 อ้างแล้ว)

2. ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นขั้นตอนที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดเรื่องการจัดการชุมชน และการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนเข้าด้วยกัน สามารถแบ่งได้เป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ (สุชาติ อ้างใน ปาริชาติ, 2542 : 69)

1. ระยะก่อนทำการวิจัย (Pre-Research Phase) ได้แก่ การคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชน การบูรณาการตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน และการแพร่แนวคิด PAR แก่ชุมชน

2. ระยะการทำวิจัย (Research Phase) ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน การฝึกอบรมทีมวิจัยท้องถิ่น การวิเคราะห์ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในกระบวนการ PAR และกำหนดแนวทางแก้ไข การออกแบบการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมหมู่บ้าน

3. ระยะการจัดทำแผน (Planning Phase) ได้แก่ การอบรมทีมงานวางแผนท้องถิ่น การกำหนดโครงการหรือกิจกรรม การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน การแสวงหางบประมาณและหน่วยงานที่สนับสนุน การวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล

4. ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase) ได้แก่ การกำหนดทีมงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร และการอบรมทีมงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร

5. ระยะการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and Evolution Phase) ซึ่งควรมีการจัดตั้งทีมงานติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของหมู่บ้านขึ้นเพื่อติดตามการทำงานของฝ่ายปฏิบัติทุกกระยะว่าเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่

3. ลักษณะของการมีส่วนร่วม

Sansak (1996) อ้างใน สุวรรณ (2543) ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเสริมพลังสตรีในชนบท โดยประยุกต์ใช้การกระตุ้นประสานให้สตรีมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในกิจกรรมหลากหลาย เพื่อเพิ่มความสามารถและศักยภาพที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชีวิตและชุมชนในทิศทางที่สตรีต้องการ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเป็นจริงก็ต่อเมื่อ ชาวบ้านและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวที่จะส่งผลต่อการเพิ่มการกระจายอำนาจของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจากภาครัฐไปสู่ประชาชนมากขึ้น การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงเป็นพื้นฐานของแนวคิดการเสริมพลังที่เน้นความหลากหลายของคนในชุมชน การเสริมพลังแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของคนกลุ่มเล็กๆ ที่สามารถเสริมพลังตัวเองในการใช้อำนาจ

Cohen and Uphoff (1977) กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า โดยทั่วไปหมายถึง ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)ว่าจะทำอะไร ควบคู่ไปกับการนำกิจกรรมนั้น ๆ ไปปฏิบัติ (Implementation) และมีส่วนร่วมในเรื่องของผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation) กิจกรรม โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากการปฏิบัติ และเป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผล นอกจากนี้ก็จะมีผลสะท้อนกลับจากการประเมินผลและการปฏิบัติ กลับไปสู่การตัดสินใจด้วย (Feedback)

สุภาพค์ (2546) กล่าวเสริมแนวคิดของ Uphoff ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจพิจารณาได้จากพฤติกรรมในขั้นตอนต่างๆ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ทั้งนี้สอดคล้องกับ WHO / UNICEF (1978) อ้างใน กมลสร (2544) ที่ได้เสนอรูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผล และประการสำคัญ คือ ต้องตัดสินใจด้วยตัวเอง
2. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน
3. การใช้ประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้
4. การได้รับประโยชน์ โดยประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่าเทียมกัน

4. ยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

ซึ่ง นเรศ (2541) ได้สรุปจากประสบการณ์ในการทำงานของโครงการพัฒนาที่สูง ไทย-เยอรมัน ไว้ 2 ด้าน ดังนี้

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ที่เหมาะสม สามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในและระหว่างชุมชน การทัศนศึกษาดูงาน และการเชิญผู้มีประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์ การจัด

ฝึกอบรบเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้าน การลงมือปฏิบัติจริง การถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียน เป็นต้น

2. การพัฒนาผู้นำและเครือข่าย โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำ ทั้งในและภายนอกชุมชน การสนับสนุนข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการดำเนินการร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

2.3 แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับกลุ่ม

1. ความหมายของกลุ่ม

พนม (2529 : 35) ได้ให้แนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับกลุ่ม ไว้ว่า กลุ่ม ประกอบด้วย บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่มาารวมกันและทำงานร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน มีการแสดงออกในลักษณะปะทะสังสรรค์กัน

และ จิตติ อ่างใน ปารีชาติ (2543 : 219) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับกลุ่มว่า เป็นการร่วมพลังของคนจำนวนหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ หรือร่วมกันกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลายสิ่ง เพื่อให้ได้รับประโยชน์ตามที่ตนและกลุ่มของตนต้องการ โดยมองได้ 2 นัย คือ ก) การรวมพลังเพื่อต่อรอง เรียกร้อง ขอรับความช่วยเหลือจากภายนอก และ ข) รวมพลังเพื่อต่อรอง ดำเนินการด้วยตนเองให้มากที่สุดเพื่อการแก้ไขปัญหาของตน

2. องค์ประกอบของกลุ่ม

นอกจากการให้ความหมายของกลุ่มแล้ว จิตติ (อ่างแล้ว) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของกลุ่มว่าจะต้องประกอบไปด้วย

1. สมาชิก ซึ่งจะมีขนาดเท่าใดก็ได้ แล้วแต่ความจำเป็นในการรวมพลังเพื่อแก้ไขปัญหา นั้นๆ สิ่งสำคัญที่สมาชิกพึงมีคือ คุณสมบัติบางอย่างที่มีความคล้ายคลึงกัน ความไวเนื้อเชื่อใจกัน ความเชื่อมั่นหรือมั่นใจในตนเองและกลุ่มและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

2. คณะผู้แทน ที่มีความรู้ ความสามารถบางประการเหนือกว่าสมาชิก ซึ่งสมาชิกจะไตร่ตรอง พิจารณา และเสนอหรือเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่บางอย่างแทนตนเอง ซึ่งไม่สามารถกระทำได้

3. คณะจัดการ เป็นคณะที่จะดำเนินการให้ปัญหา ความต้องการของกลุ่มได้รับการแก้ไข ซึ่งในกลุ่มที่มีขนาดเล็ก อาจจะเป็นผู้แทนบางคนหรืออาจเป็นสมาชิกบางคนทำหน้าที่นี้

ซึ่งคุณลักษณะของผู้นำ หรือคณะกรรมการกลุ่ม จิตจำนงค์ (2532) ระบุคุณลักษณะของผู้นำท้องถิ่นที่เชื่ออำนาจต่องานพัฒนาชุมชนว่าควรมีลักษณะ ดังนี้

1. มีจิตใจมุ่งมั่นที่จะพัฒนา

2. มีความซื่อตรงต่อหน้าที่
3. มีจิตใจเป็นกุศล
4. ยอมรับวิทยาการแผนใหม่
5. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
6. มีทัศนคติแบบประชาธิปไตย
7. มีความจงรักภักดีต่อสถาบัน
8. มีความเป็นผู้นำ

การพัฒนาความรู้และทักษะของผู้นำ

ปาริชาติ (2542 อ้างแล้ว) ได้สรุปเทคนิคในการพัฒนาความรู้และทักษะของผู้นำชุมชน ดังนี้

1. การฝึกอบรมและเสริมสร้างการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ เช่น การศึกษาดูงาน
2. การวิเคราะห์สังคมเพื่อเสริมสร้างสำนึกประชาชนด้วยสันติวิธี
3. การเสริมสร้างการเรียนรู้ของผู้นำโดยกระบวนการกลุ่ม

3. โครงสร้างของกลุ่ม

ทิตินา (2545 : 7) กล่าวถึงทฤษฎีระบบ (System Theory) ว่าทฤษฎีนี้มีแนวคิดสำคัญ คือ

1. กลุ่มมีโครงสร้างหรือระบบ ซึ่งประกอบด้วยกำหนัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิก และการแสดงบทบาทของสมาชิกอันถือว่าการลงทุน (Input) เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ (Output) ใดๆ อย่างหนึ่ง
2. การแสดงบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกระทำได้โดยผ่านทางระบบสื่อสาร (Communication) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการแสดงออก

พนม (2529 อ้างแล้ว) กล่าวว่า กลุ่มทุกกลุ่มย่อมมีโครงสร้าง 2 ลักษณะด้วยกัน คือ

ก) โครงสร้างของกลุ่มในลักษณะที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน การยอมรับหรือไม่ยอมรับซึ่งกันและกันในหมู่สมาชิก

ข) โครงสร้างของกลุ่มในลักษณะการแบ่งหน้าที่การทำงานกันทำ โดยที่สมาชิกแต่ละคนจะมีบทบาท (Role) และหน้าที่ (Function) แตกต่างกันไป เช่น บางคนเป็นประธาน รองประธาน เลขานุการ เป็นต้น

สร้อยตระกูล (2545) และ ศักดิ์ไทย (2542) กล่าวถึงส่วนประกอบของโครงสร้างกลุ่มว่า ประกอบด้วย

1. สถานภาพ (Status) หมายถึง ตำแหน่งทางสังคม ซึ่งจะคู่กับระดับชั้นการบังคับบัญชา บุคคลในระดับชั้นการบังคับบัญชาสูงจะมีสถานภาพที่ทำให้เขามีอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ

อำนาจ และอิทธิพลสูงตามระดับชั้นการบังคับบัญชาอื่นๆ ซึ่งแต่ละคนจะได้รับตำแหน่งต่างๆ ตามความเหมาะสม หรือบางครั้งอาจใช้อิทธิพลเพื่อให้ได้มา ปัจจัยที่มีผลต่อสถานภาพของสมาชิกกลุ่ม ได้แก่ ความมีอาวุโส (Seniority) และทักษะ (Skill) ของสมาชิกแต่ละคน

2. บทบาท (Role) หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกให้เหมาะสมกับตำแหน่งที่ครอบครองอยู่ หรือ แบบแผนของพฤติกรรมที่คาดหวังในบุคคลหนึ่งๆ ตามหน้าที่ในหน่วยสังคมนั้น การที่บุคคลมีสถานภาพและแสดงบทบาทตามสถานภาพของตนในกลุ่มนั้นก่อให้เกิดลักษณะโครงสร้างของกลุ่มขึ้นมา

3. ปทัสถาน (Norm) หมายถึง กฎเกณฑ์หรือการตกลงกันที่สมาชิกกลุ่มพึงปฏิบัติตาม เพื่อให้ปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นไปโดยราบรื่นและคงเส้นคงวา เปรียบเหมือนกฎที่ไม่เป็นทางการของกลุ่ม ได้แก่ ระเบียบ กฎหมาย คำสั่ง ข้อควรปฏิบัติของสมาชิก เป็นต้น เพื่อให้พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มอยู่ในระเบียบเดียวกัน หรือเป็นแนวทางในการทำงานร่วมกันเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย ซึ่งถ้าผู้ใดไม่ปฏิบัติตามจะได้รับการลงโทษจากกลุ่ม ผู้ที่ปฏิบัติตามจะได้รับการยอมรับจากกลุ่ม

4. การสื่อสาร (Communication) การติดต่อแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างบุคคล เป็นสะพานเชื่อมกลุ่มคนเข้าด้วยกัน ถ้าขาดกระบวนการสื่อสารแล้วความเป็นกลุ่มจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หรือแม้ว่าเป็นกลุ่มอยู่แล้วถ้าขาดการติดต่อสื่อสารแล้วความเป็นกลุ่มก็จะสลายในที่สุด เพราะสมาชิกจะไม่ว่ากลุ่มนี้มีเป้าหมายอะไร สมาชิกในกลุ่มต้องปฏิบัติอย่างไรบ้างจึงจะทำให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ

5. ปัจจัยเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม เช่น การที่สมาชิกกลุ่มมีความคิด เจตคติ ค่านิยม และความเชื่อด้านคลึงกัน หรือการที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน เป็นต้น ย่อมทำให้มีการสื่อสารระหว่างกันบ่อยและเกิดเป็นกลุ่มได้เร็วขึ้น และทำให้กลุ่มเข้มแข็งมากขึ้นด้วย

4. ปัจจัยที่กระทบพฤติกรรมกลุ่ม

สร้อยตระกูล (2545 อ้างแล้ว) กล่าวถึงปัจจัยที่กระทบพฤติกรรมของกลุ่มโดยสังเขป ดังนี้

1. บุคลิกลักษณะของบุคคล บุคลิกลักษณะของสมาชิกคนหนึ่งอาจไม่มีความสำคัญมากนัก แต่บุคลิกลักษณะของสมาชิกกลุ่มทั้งหมด เมื่อมาอยู่ร่วมกันย่อมมีผลกระทบต่อพฤติกรรมกลุ่ม

2. ภาวะการเป็นผู้นำ ในบรรดาสมาชิกกลุ่มจะมีผู้หนึ่งที่เรียกว่าผู้นำกลุ่ม ซึ่งจะเป็นผู้ที่กลุ่มยอมรับและต้องแสดงบทบาทของภาวะการเป็นผู้นำในองค์การ โดยทั่วไปสมาชิกกลุ่มจะยอมรับและเชื่อฟังผู้นำกลุ่มเหล่านี้ ซึ่งจะเป็บุคคลที่สมาชิกกลุ่มเห็นว่า สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกกลุ่มได้ ต้องสามารถรับรู้ เข้าใจ และสามารถผนึกรวมค่านิยมของกลุ่มได้ และสามารถที่จะอธิบายให้กับผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มให้เข้าใจได้เช่นกัน นอกจากนี้ก็ต้องมีความสามารถในเรื่องการติดต่อสื่อสารภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่มอย่างดีอีกด้วย

3. ขนาดของกลุ่ม แม้กลุ่มจะมีขนาดใหญ่สักเท่าใดก็ตาม ปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกต้องสามารถเกิดขึ้นได้อย่างพอเพียง มิฉะนั้นแล้วกลุ่มจะรวมตัวกันไม่ได้ ถ้ากลุ่มมีขนาดใหญ่ก็มีแนวโน้มที่ที่จะมีความสามัคคีร่วมกันของกลุ่มน้อยลง และหากกลุ่มมีขนาดเล็กความสามัคคีร่วมกันของกลุ่มก็จะสูงขึ้น ทั้งนี้เพราะขนาดของกลุ่มจะเป็นตัวกำหนดถึงความเป็นพลวัต เช่น ระดับการติดต่อสื่อสาร ระดับสัมพันธภาพระหว่างสมาชิก การประสานงานระหว่างสมาชิก เป็นต้น

4. ความสามัคคีร่วมกันของกลุ่ม หมายความว่า การดึงดูดของสมาชิกที่มีต่อกัน และพลังของสมาชิกเป็นรายบุคคลที่จะยังคงความแข็งแกร่งในกลุ่ม และยับยั้งไม่ให้เกิดการทิ้งจากกลุ่มไป ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความสามัคคีร่วมกันของกลุ่ม ได้แก่ ขนาดของกลุ่ม การที่สมาชิกต้องขึ้นต่อกัน คือการที่กลุ่มสามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลได้ ความเห็นพ้องต้องกันในเป้าหมาย การบรรลุเป้าหมาย สถานภาพกลุ่ม ความต้องการและแรงบีบบังคับจากฝ่ายจัดการ

นอกเหนือจากความหมาย องค์ประกอบของกลุ่ม โครงสร้างของกลุ่ม และปัจจัยที่กระทบพฤติกรรมกลุ่ม ดังที่กล่าวไปแล้ว พนม (2529 อ้างแล้ว) ได้กล่าวถึงวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดการสลายตัวไว้ ดังนี้

1. กลุ่มต้องสนองความต้องการพื้นฐานของสมาชิกในกลุ่มได้
2. กลุ่มต้องได้รับการร่วมมือร่วมใจในกิจกรรมสำคัญๆ จากสมาชิกอย่างเพียงพอในการดำเนินกิจการหรือกระทำกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับกลุ่ม
3. กลุ่มจะต้องมีการสืบทอด โดยกลุ่มจะต้องมีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้น และเปิดโอกาสให้สมาชิกเหล่านั้นได้ทำหน้าที่ที่เหมาะสมและหน้าที่ที่จำเป็นอยู่เสมอ
4. กลุ่มต้องมีระเบียบ หรือมีการควบคุมอย่างเพียงพอ มีระเบียบกฎ เกณฑ์ มีการแบ่งหน้าที่ควบคุม มีผู้นำที่สามารถ และสมาชิกต้องเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่วางไว้ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความเจริญเติบโตของกลุ่ม

2.4 แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับเครือข่าย

อคิน (2546 : 109-110) ได้ให้ความหมายของแนวคิดเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม ว่า สังคมมีลักษณะเป็นเครือข่ายคล้ายใยแมงมุม บุคคลคือจุดเส้นใยของเครือข่ายมาพบกัน คือ บุคคลหนึ่งย่อมสัมพันธ์กับคนอื่นจำนวนมากในหลายรูปลักษณะและสถานการณ์ ข้อสันนิษฐานเบื้องต้นข้อหนึ่ง คือ บุคคลที่มีเส้นใยความสัมพันธ์กว้างของทั้งในและนอกหมู่บ้านย่อมมีความสำคัญในสังคมและการเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านมากกว่าคนอื่นๆ ที่มีเส้นสายความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับคน

อื่นๆ จำนวนน้อย บุคคลที่เป็นจุดรวมของสายสัมพันธ์จำนวนมากนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดรวม (Nodes) ของความสัมพันธ์ในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้นได้

ชาติชาย (2543 : 214-217) กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้วเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง สมาชิกของเครือข่ายจะมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เพราะเครือข่ายความร่วมมือเป็นการแบ่งปันความรู้ ข้อมูลข่าวสาร กำลังทั้งทางกาย ทางใจและความคิด ถือว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการผนึกกำลังกันเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาตนเองของชุมชนชนบท เนื่องจากเครือข่ายก่อให้เกิดพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ร่วมกัน และการริเริ่มงานใหม่ พัฒนานโยบาย และจิตสำนึกร่วมกันระหว่างองค์กรสมาชิกของเครือข่าย เครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรหน่วยงานต่างๆ ในงานพัฒนาชุมชนอาจมีลักษณะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้และอาจมีรูปแบบหรือแบบแผนที่คงทนถาวรหรือไม่ก็ได้

การเกิดขึ้นของเครือข่าย สมพันธ์ และคณะ (2537 : 78-81) อ้างใน อาภาพันธ์ (2543 : 23-24) กล่าวว่า การเกิดขึ้นของเครือข่าย อาจเกิดขึ้นได้ใน 2 แบบ คือ

1. เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เครือข่ายที่เป็นสายใยของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในอดีตนั้นเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ด้วยเหตุปัจจัย 3 ประการ คือ

- 1) ปัจจัยทางเครือญาติ การเป็นญาติกันระหว่างชาวบ้านก็ซึ่งทำให้มีการเยี่ยมชมกันไปมาหาสู่กัน แลกเปลี่ยนสิ่งของกัน
- 2) ปัจจัยทางความเชื่อ การที่คนเรามีความเชื่ออย่างเดียวกัน หรือ เป็นครูเป็นศิษย์กัน เช่น เครือข่ายของหมอผีฟ้ากับคนป่วย
- 3) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น เคยติดต่อแลกเปลี่ยนสิ่งของผลผลิตกันเสมอๆ

2. เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยการจัดตั้ง การเกิดขึ้นของเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้ง อาจเกิดขึ้นจากความพร้อมและความต้องการของผู้นำและเครือข่ายเอง ในบางกรณีเกิดจากความพร้อมของผู้นำและเครือข่ายประสานกับการหนุนช่วยจากองค์กรภายนอกชุมชน

นอกจากนี้ ปรีชา และชื่น (2537 : 89-91) อ้างใน ปารีชาติ (2542 : 273-274) จากการศึกษาเครือข่ายผู้นำชาวบ้าน ยังสามารถจำแนกประเภทของเครือข่ายออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1. เครือข่ายความคิด เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้านความคิด ความรู้ เทคนิคต่างๆ เป็นแหล่งที่ผู้นำได้มีโอกาสเผยแพร่แนวความคิดของตนและได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน ทำให้เกิดความคิดที่ชัดเจนขึ้น มักเป็นเครือข่ายของกลุ่มที่อยู่บนสถานภาพที่คล้ายคลึงกัน แต่อยู่ต่างถิ่นกันรวมตัวกันสร้างเครือข่ายเพื่อให้มีเวทีในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน

2. เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่เน้นการช่วยเหลือ ร่วมมือกันในการทำกิจกรรม ส่วนมากมักเป็นเครือข่ายภายในชุมชนที่สมาชิกเครือข่ายอาจเป็นเครือญาติกัน หรือมีสายสัมพันธ์ เป็นครูและศิษย์กัน หรืออาจร่วมอยู่ในกลุ่มกิจกรรมเดียวกัน สมาชิกเครือข่ายจะคอยช่วยเหลือหรือ ร่วมมือกัน ยังผลให้งานพัฒนาของผู้นำประสบความสำเร็จ และอาจขยายสู่การทำกิจกรรมร่วมกัน และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างหมู่บ้านได้

3. เครือข่ายสนับสนุนทุน กิจกรรมพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน นอกจากจะมีความคิด ในการวิเคราะห์หาทางออกในการแก้ปัญหา มีการทำกิจกรรมการแก้ปัญหาแล้ว สิ่งหนึ่งที่มีความจำ เป็นมากคือ ทุน ที่มาของทุนอาจมาจากการระดมทุนภายในหมู่บ้าน โดยการระดมหุ้นจากสมาชิก เช่นกองทุนร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์ หรือธนาคารข้าว หรืออาจเป็นทุนที่มาจากภายนอก

ความเข้มแข็งของเครือข่ายชาวบ้าน สมพันธ์ และคณะ (2537) อ้างใน ปาริชาติ (2542) ได้ อธิบายถึงการพิจารณาความเข้มแข็งของเครือข่ายชาวบ้านใน 2 ลักษณะ คือ

1. เครือข่ายภายในชุมชน มีข้อพิจารณาอยู่ 3 ประเด็น คือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ผล ของกิจกรรม และความเข้มแข็งขององค์กรผู้นำชาวบ้าน

2. เครือข่ายภายนอกชุมชน มีข้อพิจารณาอยู่ที่การเชื่อมโยงงานของท้องถิ่นกับ กระบวนการเรียนรู้ของคนภายนอกชุมชน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย อาจกล่าวได้ว่า เครือข่ายสังคมที่ดีจะเกิดขึ้นได้ นั้น บุคคลมีโอกาสดำเนินการเปลี่ยนแปลงเรียนรู้ ความรู้ สิ่งของ และบริการ หรือได้รับการตอบสนองความ ต้องการด้านอารมณ์ ขณะเดียวกันการพบกันอย่างสม่ำเสมอทำให้เกิดสายสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นยิ่ง ขึ้น การแลกเปลี่ยนและตอบแทนผลประโยชน์เป็นการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน เกิดความรู้สึที่ดี แลกผูกพันต่อกัน ความผูกพันจะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดความเชื่อและข้อผูกมัดทางใจที่มีต่อกันให้ มากขึ้น ทำให้มีการรักษาสายสัมพันธ์และเครือข่ายนั้นไว้ (สมพันธ์ และคณะ, 2537 อ้างใน อาภา พันธุ์, 2543) และการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายความร่วมมือควรมีลักษณะของกระบวนการ ที่ต่อเนื่องค่อยเป็นค่อยไปทีละขั้น การมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของสมาชิกในการกำหนดและ ร่วมทำกิจกรรมของเครือข่ายเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สมาชิกรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของเครือข่ายและเป็น ผู้ได้รับผลประโยชน์ และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือผู้ประสานงานเครือข่าย (ชาติชาย, 2543 อ้างแล้ว)

2.5 แนวคิด เกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ดำเนินการโดยกรมการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2522) และ กรมการพัฒนาชุมชน (มปป.) กล่าวถึงแนวคิดเรื่องกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิต ดังนี้

1. ความเป็นมา

กรมการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2517 โดยทดลองดำเนินการ 2 กลุ่ม ที่ตำบลขัวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล โดย ศ. ดร.ยูวัฒน์ วุฒิเมธี อดีตอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน เป็นผู้ที่มีบทบาทในการนำแนวคิด หลักการของสหกรณ์ผนวกกับเครดิตยูเนียนเป็นแนวทางในการดำเนินงาน

2. แนวคิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นแนวคิดที่ดัดแปลงผสมผสานระหว่างแนวคิดของสหกรณ์การเกษตร เครดิตยูเนียน และสินเชื่อเพื่อการเกษตร คือ

- 1) การรวมคนในหมู่บ้านให้ช่วยเหลือกัน โดยรวมคนในหมู่บ้านที่มีฐานะต่างกันให้ช่วยเหลือกัน แนวความคิดนี้จึงอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า “จนเงินแต่ไม่จนน้ำใจ”
- 2) การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุน โดยการรวมกลุ่มออมเงินแล้วนำไปลงทุน
- 3) การนำเงินทุนไปดำเนินการด้วยความขยัน ประหยัด เพื่อให้ได้ทุนคืน และมีกำไรเป็นรายได้
- 4) การลดต้นทุนในการครองชีพ โดยการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อแก้ไขปัญหาการซื้อของแพง โดยวิธีรวมกันซื้อ

3. หลักการ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีหลักการในการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) หลักของความรู้จักเป็นเจ้าของ
- 2) หลักการพึ่งตนเอง โดยยึดถือคุณสมบัติ 3 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความทนอด และความอดทน
- 3) หลักคุณธรรม คือ ให้สมาชิกมีความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- 4) หลักควบคุมกันเอง เป็นการดูแลความเคลื่อนไหว ตรวจสอบและสอดคล้องดูแล

สรุปหลักการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คือ ดำเนินการภายใต้คุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และ ความไว้วางใจกัน

4. ความหมาย

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คือการให้ประชาชนรู้จักประหยัดและออมเงินแล้วนำมาสะสมรวมกันเป็นกองทุนในรูปกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านเงินทุนประกอบอาชีพหรือใช้จ่ายในยามเดือดร้อนจำเป็น โดยการบริหารจัดการของสมาชิกและแบ่งปันช่วยเหลือกันในชุมชน

5. วัตถุประสงค์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตั้งขึ้นมาเพื่อ

- 1) ให้ชาวบ้านรู้จักการออม สะสมเงินด้วยสิ่งจำเป็น
- 2) มีเงินทุนสนับสนุนการประกอบอาชีพ และสวัสดิการของสมาชิก
- 3) รู้จักการจัดแจงการเงินและรายได้ในครัวเรือน
- 4) รู้จักหมั่นก้ำกั้ว รวมน้ำใจ ความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 5) ให้การเรียนรู้ส่งเสริมประสบการณ์เรื่องเงินทุน การจัดการ

6. ขั้นตอนการจัดตั้งกลุ่ม

1) ขั้นเตรียมการ ได้แก่

- การศึกษาข้อมูล / สถานการณ์ความต้องการของชุมชน
- ให้ข้อมูลแก่ผู้นำกลุ่ม และประชาชนทั่วไป
- ให้ผู้นำอื่นๆ มาเล่าประสบการณ์
- ศึกษาดูงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ประสบความสำเร็จ

2) ขั้นจัดตั้งกลุ่ม

- ประชุมกลุ่มเป้าหมาย ให้ข้อมูลอย่างชัดเจน
- ให้ประชาชนร่วมเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจ
- รับสมัครสมาชิก
- เลือกตั้งกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์
- ประชุมกำหนดข้อตกลงเบื้องต้น
- กำหนดวันส่งสัจจะสะสม
- จัดทำเอกสารทะเบียนบัญชี สมุดสัจจะสะสม
- ประสานความร่วมมือฝากเงินกับธนาคาร

3) ขั้นพัฒนาและขยายผล

- พัฒนาเครือข่าย
- จัดตั้งชมรม หรือ สมาคมเครือข่าย
- ประสานความร่วมมือกับองค์กรภายนอก
- กำหนดแผน และเป้าหมายเชิงคุณภาพ

7. การบริหารงานของกลุ่ม

1) สมาชิกกลุ่ม

- สมาชิกกลุ่ม แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ สมาชิกสามัญ สมาชิกวิสามัญ สมาชิกกิตติมศักดิ์

- การสมัครเข้าเป็นสมาชิก ต้องยื่นคำขอตามแบบฟอร์มของกลุ่ม พร้อมทั้งชำระค่าธรรมเนียมต่างๆ ตามที่กำหนด โดยมีสมาชิกรับรองอย่างน้อย 2 ราย
 - ค่าธรรมเนียมแรกเข้าสมาชิกจะเรียกคืน ไม่ได้
 - ผู้เยาว์ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ต้องการสมัครเป็นสมาชิกจะต้องให้พ่อแม่ให้คำยินยอมรับรองการเป็นสมาชิก เพราะต้องรับผิดชอบในการส่งสัจจะสะสม
 - การพ้นจากสมาชิกภาพ เมื่อ ตาย วิกลจริต จิตฟั่นเฟือน หรือถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ต้องคำพิพากษาของศาลถึงที่สุด ให้เป็นบุคคลล้มละลาย หรือให้ลงโทษจำคุก เว้นแต่ ความผิดลหุโทษ หรือมีความผิดอันกระทำโดยประมาท หรือลาออก
- 2) คณะกรรมการบริหาร
- คณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วยกรรมการ 4 คณะ ได้แก่ คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการเงินกู้ คณะกรรมการตรวจสอบ และคณะกรรมการส่งเสริม
 - การปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารทั้ง 4 คณะ จะต้องมีการประชุมร่วมกันอย่างน้อยทุกๆ 3 เดือน เพื่อปรึกษาหารือและแก้ไขปัญหาร่วมกัน
- 3) การฝากเงิน
- เงินที่สมาชิกสัญญาสะสมไว้กับกลุ่มเมื่อสมัครเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยสมาชิกกำหนดเองว่าจะสามารถสะสมไว้กับกลุ่มครั้งละเท่าไร และในระยะกี่วัน
 - เงินสะสมนี้ จะผลัดเข้าเป็นเงินค่าหุ้นของสมาชิกสะสมเงินจนครบค่าหุ้นของกลุ่ม 1 หุ้น สมาชิกจะได้ถือหุ้นในกลุ่ม 1 หุ้น และจะกระทำเช่นนี้เรื่อยๆ เท่ากับสมาชิกจะมีจำนวนหุ้นเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามอัตราการสะสมทรัพย์ของเขา
- 4) การกู้ยืม
- การกู้ฉุกเฉิน คือ การกู้เพื่อดับความเดือดร้อนอย่างกะทันหัน วงเงินกู้ฉุกเฉินควรเหมาะสมตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น
 - การกู้สามัญ เป็นการให้เงินแก่สมาชิกเพื่อจะนำไปใช้จ่ายลงทุนในการปรับปรุงพัฒนาอาชีพของสมาชิก ระยะเวลาการใช้คืน ขึ้นอยู่กับอาชีพหรือความจำเป็นของการใช้
 - ขั้นตอนการกู้ สมาชิกทำเรื่องขอกู้ยื่นต่อคณะกรรมการเงินกู้ ซึ่งจะพิจารณาคำขอกู้โดยยึดหลักความซื่อสัตย์ การส่งเงินสะสมของสมาชิกว่าสม่ำเสมอหรือไม่ และ

- คุณธรรมของสมาชิกเป็นมาตรการในการกำหนดเงินกู้ของสมาชิก เมื่อคณะกรรมการเงินกู้พิจารณาแล้วก็เสนอให้คณะกรรมการบริหารอนุมัติให้กู้เงินได้
- การกู้เงินจากธนาคารกรุงไทย สมาชิกต้องขอเงินกู้จากกลุ่มก่อน เมื่อคณะกรรมการเงินกู้อนุมัติให้กู้เงินได้จะบันทึกในใบขอกู้ว่า ให้ไปยื่นคำร้องขอกู้จากธนาคารกรุงไทย และทำสัญญาโดยตรงกับธนาคารได้ เป็นการกู้ในนามกลุ่ม โดยคณะกรรมการเป็นผู้ทำสัญญาหากไม่สามารถใช้เงินคืนได้ ผู้ค้ำประกันและสมาชิกกลุ่มทุกคนจะต้องรับผิดชอบ คือ จะต้องถอนเงินที่ฝากไว้กับธนาคารใช้ธนาคาร
 - สมาชิกสามารถกู้เงิน โดยตรงจากธนาคารได้
 - การขอเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) กู้ได้เฉพาะในนามของกลุ่มเท่านั้น สมาชิกยื่นเรื่องขอกู้กับคณะกรรมการเงินกู้ เมื่อคณะกรรมการพิจารณาอนุมัติวงเงินให้จำนวนที่ราย ในวงเงินรวมเท่าไร คณะกรรมการจะยื่นขอกู้ต่อธนาคาร ในนามของกลุ่มออมทรัพย์ฯ นั้น ตามจำนวนที่สมาชิกขอกู้ทั้งนี้ต้องไม่สูงกว่าวงเงินฝากประจำที่มีอยู่ และใช้เงินฝากประจำเป็นประกันเงินกู้
 - การขอเงินจากธนาคารออมสินภายใน โครงการสินเชื่อเพื่อพัฒนาชนบท (สพช.) กลุ่มจะต้องสมัครเข้าร่วมในการเสนอโครงการขอกู้เงิน ประเมินความเป็นไปได้ของโครงการและปรับปรุงคุณภาพของกลุ่ม (หากมี) รับเงินกู้ไปดำเนินกิจกรรมและส่งใช้คืน โดยติดต่อประสานกับพนักงานธนาคารออมสินสาขาในพื้นที่อำเภอต่างๆ โดยตรง
 - การค้ำประกันการกู้เงิน สมาชิกที่ขอกู้เงินต้องมีหลักประกันให้ไว้ต่อกลุ่ม คือเอาจำนวนเงินสะสมของตนที่มีอยู่ค้ำประกัน หากมีจำนวนน้อยกว่าที่กู้ต้องค้ำประกันจนครบเท่าวงเงินกู้ การกู้เงินของกลุ่มไม่ต้องมีหลักประกันเป็นทรัพย์สิน แต่ตัวเองประกันตัวเองและเพื่อนสมาชิกช่วยค้ำประกันเท่านั้น โดยกลุ่มยึดศักดิ์ศรีของสมาชิกเป็นหลักในการดำเนินงาน
 - การส่งเงินกู้ต้องส่งเงินสะสมควบคู่กันไปกับการส่งเงินคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยด้วย หากไม่ส่งเงินกู้ถือว่าขาดความซื่อสัตย์
- 5) การจัดสรรกำไรสุทธิของกลุ่ม ตามข้อบังคับกลุ่มได้กำหนดไว้ ดังนี้
- กันไว้เป็นทุนสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของกำไรสุทธิ

- ก้นไว้เป็นทุนสาธารณะ ไม่เกินร้อยละ 10 ของกำไรสุทธิ ให้กลุ่มสะสมไว้สำหรับใช้จ่ายเพื่อเป็นทุนการศึกษาอบรมของสมาชิกหรือคนในครอบครัว การพัฒนาอาชีพ และกิจการสาธารณะอื่นๆ ของชุมชน
- ก้นไว้เป็นทุนขยายงานสำหรับการขยายกิจการ ไม่เกินร้อยละ 10 ของกำไรสุทธิ ซึ่งการใช้ทุนประเภทนี้ต้องได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่สมาชิก
- ให้เป็นเงินเฉลี่ยคืนกำไรแก่สมาชิกตามส่วนแบ่งดอกเบี้ยเงินกู้ ซึ่งสมาชิกแต่ละคนเสียให้แก่กลุ่มระหว่างปีแต่ไม่เกินร้อยละ 5
- ให้เป็นเงินปันผลตามหุ้น ให้แก่สมาชิกในอัตราไม่เกินร้อยละ 8 ต่อปี โดยคิดส่วนแบ่งจำนวนหุ้นที่มีอยู่ในวันสิ้นปีบัญชี
- ให้เป็นทุนรักษาระดับอัตราเงินปันผลไม่เกินร้อยละ 2 แห่งทุนเรือนหุ้นของกลุ่มที่มีอยู่ในวันสิ้นปีบัญชานั้น ทุนรักษาระดับอัตราเงินปันผลนี้จะถอนออกมาใช้โดยมติของที่ประชุมใหญ่สามัญ เพื่อจ่ายสมทบเป็นเงินปันผลตามหุ้น
- ให้เป็นดอกเบี้ยแก่เงินฝากของสมาชิก และบุคคลอื่น ตามที่กลุ่มได้กำหนดไว้
- กำไรสุทธิที่เหลือออกนั้น (ถ้ามี) ให้สมทบเป็นทุนสำรองทั้งสิ้น

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเริ่มจัดตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. 2517 จำนวนสองกลุ่มคือ ที่ตำบล ขวัญ อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และ ที่ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูลซึ่งมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 394 คน เงินสะสมสะสมทั้งหมด 137,000 บาท ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 จำนวนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของทั้งประเทศได้เพิ่มเป็น 3,411 กลุ่ม กระจายทั่ว 72 จังหวัด มีจำนวนสมาชิก 196,404 คน เงินสะสมสะสมทั้งหมด 142.83 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2538 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้เพิ่มขึ้นเป็น 10,633 กลุ่ม กระจายทั่วทั้ง 75 จังหวัด มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 847,862 คน และมีเงินสะสมทั้งหมด 1,601.29 ล้านบาท และต่อมาในปี พ.ศ. 2541 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็น 17,728 กลุ่ม กระจายทั่ว 75 จังหวัด มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 1,340,856 คน และเงินสะสมทั้งหมด 3,107.42 ล้านบาท (ชเนศ, 2542 : 2)

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์บ้านน้ำขาว ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

การศึกษาเรื่องกลุ่มออมทรัพย์บ้านน้ำขาว ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีแนวคิดในการจัดตั้งโดยครูชบ ยอดแก้ว มีผู้ศึกษาวิจัยไว้มากมาย ได้แก่ กิม (2544) ณรงค์ (2544) สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (2545) และ นรินทร์ชัย (2546) สามารถสรุปรวมแนวคิดที่สำคัญของกลุ่มออมทรัพย์ตามแนวคิดของครูชบ ได้ดังนี้

1. ความเป็นมาในการจัดตั้งกลุ่ม

กลุ่มออมทรัพย์ในตำบลน้ำขาวนั้นมีจุดเริ่มต้นจากการแนะนำจัดตั้งของพัฒนาการจากกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งจัดตั้งขึ้นที่โรงเรียนวัดน้ำขาวใน ครูชบ ยอดแก้วซึ่งเป็นครูใหญ่โรงเรียนวัดน้ำขาวใน ได้ศึกษาติดตามการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ดังกล่าว พบว่าสมาชิกไม่ค่อยให้ความร่วมมือเนื่องจากได้รับผลประโยชน์น้อย ประกอบกับคนบ้านน้ำขาวมีลักษณะใช้จ่ายเกินตัว มั่วสุมอบายมุข โจรผู้ร้ายชุกชุม ชุมชนแตกแยก ครูชบจึงคิดว่าถ้าสามารถทำให้คนรู้จักออม และนำเงินออมมาจัดสวัสดิการต่างๆ ให้มากกว่าเดิม คือ เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ ค่ารักษาพยาบาล และอื่นๆ น่าจะเป็นแรงจูงใจให้คนมาร่วมกันออม จึงได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเรียกว่า “กลุ่มออมทรัพย์แบบพัฒนาการบวงจรชีวิต” เริ่มตั้งกลุ่มแรกเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2525 ที่บ้านน้ำขาว หมู่ 10 ตำบลน้ำขาว

2. แนวคิดของกลุ่มออมทรัพย์แบบพัฒนาการบวงจรชีวิต

พัฒนาคนโดยใช้การออมทรัพย์เป็นกิจกรรมเรียนรู้ ช่วยเหลือกัน โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการในชุมชน

3. หลักการ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์แบบพัฒนาการบวงจรชีวิต มีหลักในการพัฒนาคน 7 ประการ คือ

- 1) ฟังตนเอง มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
- 2) มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จ
- 3) ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด และอดทน
- 4) รู้จักคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจ อย่างมีเหตุผล
- 5) มีขันติธรรมต่อคำวิจารณ์ รู้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือหมู่เหล่า
- 6) มีน้ำใจเป็นนักกีฬา
- 7) ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ โดยรู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ และเป็นผู้ตามที่ดี

4. ความหมาย

กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาการบวงจรชีวิต หมายถึง การที่สมาชิกออมเงินไว้กับกลุ่มเดือนละครั้ง แล้วนำเงินออมที่ได้ให้สมาชิกกู้ยืม ช่วยเหลือกัน สิ้นปีนำผลกำไรมาแบ่งเท่ากัน ครั้งหนึ่งปีผลให้สมาชิก อีกครั้งหนึ่งนำมาตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก ตั้งแต่เกิดจนตาย รวมถึงการช่วยเหลือสาธารณประโยชน์ในชุมชน

5. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อระดมเงินออมและปล่อยกู้ดอกเบี้ยต่ำให้สมาชิก
- 2) เพื่อสร้างสวัสดิการให้แก่สมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ สวัสดิการด้านค่ารักษาพยาบาล

3) เพื่อพัฒนาบุคคลให้รู้จักพึ่งตนเอง

6. ขั้นตอนการจัดตั้งกลุ่ม เนื่องจากครูชบเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในตำบลน้ำขาว โดยการออกให้ความรู้ในเรื่องการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์แก่ชาวบ้าน โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) ครูชบนำเรื่องเสนอสภาตำบล เพื่อขอความเห็นชอบในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในเขตโรงเรียนวัดน้ำขาวใน 5 หมู่บ้าน

2) เมื่อเรื่องผ่านความเห็นชอบ ครูชบจึงได้เชิญเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เกษตรตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และหัวหน้าชุดเฉพาะกิจมาหารือ โดยเสนอโครงการออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต ทุกฝ่ายเห็นชอบและรวมตัวกันตั้งเป็นชุดรณรงค์เพื่อการพัฒนาตำบลน้ำขาว ที่ประชุมเลือกครูชบเป็นหัวหน้าชุดปฏิบัติการ

3) ครูชบได้เข้าประชุมร่วมกับกำนัน และผู้ใหญ่บ้านในที่ประชุมสภาตำบล และนัดประชุมพบปะชาวบ้านตามหมู่บ้านต่างๆ ในเวลากลางคืนซึ่งเป็นเวลาที่ชาวบ้านเสร็จภารกิจต่างๆ แล้ว ตั้งแต่วันที่ 5-20 ของทุกเดือน เป็นเวลา 4 ปี เป็นผลให้สามารถจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ประจำหมู่บ้านได้ครบทุกหมู่บ้าน โดยให้ชาวบ้านนำเงินมารวมทุนกันประจำทุกเดือนตามอัตราต่างๆ ที่กำหนดไว้ในระเบียบ แล้วสมาชิกจะเลือกคณะกรรมการดำเนินงาน ซึ่งระเบียบต่างๆ ในช่วงเริ่มต้นครูชบจะเป็นผู้ช่วยร่างให้ ต่อมาเมื่อชาวบ้านสามารถเรียนรู้เรื่องการออมทรัพย์ได้มากขึ้น จึงเปลี่ยนให้เหมาะสมกับหมู่บ้านของตน

7. การบริหารงานของกลุ่ม สามารถสรุปแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ที่ดำเนินงานตามแนวคิดของครูชบได้พอสังเขป ดังนี้

1) สมาชิก กลุ่มจะรับสมาชิกปีละ 1 ครั้ง รวม 4 รุ่น ตามแนวความคิดเรื่องบัว 4 เหล่า

2) คณะกรรมการ มีคณะกรรมการ 2 ชุด โดยคณะกรรมการกลุ่มชุดแรกอาจทำหน้าที่ 1 ปี โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน แต่ในปีที่ 2-3 ควรมีการเปลี่ยนคณะกรรมการอย่างน้อยครั้งหนึ่ง และอาจมีค่าตอบแทนเล็กน้อยโดยอาจจ่ายได้ไม่เกิน 5 % ของผลกำไร เป็นต้น และในปีที่ 2 จะมีการตั้งคณะกรรมการอีก 1 ชุดเพื่อบริหารกองทุนสวัสดิการ

3) การฝากเงิน สมาชิกฝากเงินจะตามอัตราต่างๆ ที่กำหนดไว้ในระเบียบเป็นประจำทุกเดือน โดยมากจะมีความแตกต่างกันไม่เกิน 10 เท่า เช่น ไม่ต่ำกว่า 10 บาท และไม่เกิน 100 บาทต่อเดือน เพื่อป้องกันความแตกต่างและการฟุ้งฟิง คนที่มีเงินฝากมากอาจชู้ว่าจะถอนเงินหรือขอเป็นคณะกรรมการ หรือต่อไปอาจผลักดันให้ออกกฏ ระเบียบที่เอาเปรียบสมาชิกรายอื่นๆ ได้

4) การกู้ยืมเงิน

- ผู้กู้ต้องเป็นสมาชิกที่ฝากเงินมาระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งแล้วแต่ข้อกำหนดของกลุ่ม เช่น 10-20 เดือนแล้วจึงขอกู้เงินได้
- การกู้เงินจะเสียดอกเบี้ย (ค่านำร่องกลุ่ม) ร้อยละ 2-5 % ต่อเดือน
- ระยะเวลาในการใช้คืน แล้วแต่สมาชิกมีสัจจะกำหนดเอง เช่น ภายใน 1 หรือ 2 ปี แต่ต้องจ่ายค่านำร่องกลุ่ม หรือทุกเดือน
- การใช้เงินคืน หากคืนในครั้งเดียวไม่หมด ต้องมีการให้สัจจะผ่อนคืนทีละน้อยจนหมดได้

5) สวัสดิการ

- เงินกำไรของกลุ่ม (จากค่านำร่อง 1-5 % ต่อเดือน) แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 50 % แบ่งปันผลตามหุ้นให้สมาชิก และอีก 50 % จัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ
- กองทุนสวัสดิการ จะมีคณะกรรมการดูแล 1 ชุด เพื่อบริหารกองทุนสวัสดิการ โดยให้สมาชิกผู้ แต่ผลกำไรนี้จะไม่ปันผลให้ใครแต่จะจัดสรรให้สมาชิกในเรื่องการรักษาพยาบาล และอื่นๆ
- มีเงินสวัสดิการให้ผู้เป็นสมาชิกที่ฝากเงินตามสัจจะครบ 12 เดือนเป็นต้นไป ในกรณีเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต ตามข้อกำหนดของกลุ่ม โดยมีความลดหลั่นกันตามระยะเวลาการเป็นสมาชิก

การบริหารและจัดการของกลุ่มออมทรัพย์ในตำบลน้ำขาว ไม่ได้กำหนดแบบแผนแน่นอนตายตัว แต่มีลักษณะยืดหยุ่นสูง ปรับไปตามสภาพและเงื่อนไข ซึ่งอาจจะเป็นข้อดีที่ไม่ค่อยมีข้อจำกัด เปลี่ยนแปลงได้ง่าย แต่อาจมีข้อเสียคือ ติดตามดูแลได้ยาก โดยเฉพาะถ้าระบบเอกสารไม่มีแบบแผนแน่นอนก็ทำให้ยากต่อการบันทึกและตรวจสอบ

สรุปได้ว่า รูปแบบสัจจะออมทรัพย์ที่มีแนวคิดตามที่ครูชบเสนอและวิธีการดำเนินงานที่เน้นการมีส่วนร่วมของหน่วยงานราชการและองค์กรชุมชนรวมทั้งการวางแผนไว้ล่วงหน้าโดยมุ่งเน้นที่การพัฒนาคนเป็นอันดับแรก ตลอดจนการประพฤติตนเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่น ทำให้ครูชบประสบความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ โดยในเดือนกันยายน 2542 ตำบลน้ำขาวมีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิต จำนวน 19 กลุ่ม มีสมาชิก 2,653 คน เงินออมยอดรวมทั้งตำบล จำนวน 10,989,500 บาท มีเงินกองทุนสวัสดิการชุมชนรวมทั้งตำบล 3,673,163 บาท

2.7 แนวคิด เกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด เกิดขึ้น โดยมีพระอาจารย์สุบิน ปณีโตเป็นผู้ริเริ่ม ซึ่งมีผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด ได้แก่ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (2541) สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (2543) มาริส (2543) สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (2545) และ รัชชวัฒน์ (2546) จากการศึกษาสามารถสรุปรวมแนวคิดของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราดได้ ดังนี้

1. ความเป็นมาในการจัดตั้งกลุ่ม

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด มีพระอาจารย์สุบิน ปณีโตเป็นผู้ริเริ่ม โดยท่านได้มีโอกาสตรงเข้าไปอยู่ที่จังหวัดสงขลา และได้ไปศึกษาดูงานกลุ่มออมทรัพย์ของครูชบ ยอดแก้ว ที่ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และได้เริ่มทดลองโดยประยุกต์วิธีการของครูชบ โดยเปลี่ยนการเทศนาจากเนื้อหาที่เป็นนามธรรมมาสู่เนื้อหาที่เป็นรูปธรรมใกล้ตัวและสอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันไปด้วย นอกจากนี้ ยังได้พยายามที่จะให้ชาวบ้านเริ่มทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่ม และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างชัดเจน โดยใช้เงินเป็นสื่อ เนื่องจากเห็นว่าความยากจนเป็นต้นเหตุของปัญหานานาชนิด หากชาวบ้านยังยากจนอยู่ จะเทศนาให้ดีเพียงใดก็ไม่สามารถช่วยให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด เกิดอย่างเป็นรูปธรรมครั้งแรกเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2533 ที่บ้านเกาะขวาง หมู่ 1 ตำบลหัวแร้ง อำเภอเมือง จังหวัดตราด

2. แนวคิด กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด

นำ "สัจจะ" มาเป็นแรงกระตุ้นให้ประชาชนรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ให้สมาชิกในกลุ่มรู้จักแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจด้วยตนเอง ให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตและมีการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม (http://www.thaiwisdom.org/p_pum/tea_pum/sum_m2.htm)

3. หลักการ ปรัชญาของการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด มีแก่นแท้ คือ การสร้างคุณธรรมและสวัสดิการกลุ่มให้เกิดแก่กลุ่มคนทั้งในชนบทและในเมือง ด้วยการใช้

- 1) คุณค่าทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การใช้คนดีบริหารควบคุมคนไม่ดี มีสัจจะ และเสียสละ
- 2) ระบบบริหารการเงินที่เป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน
- 3) การพึ่งตนเองของชุมชน 3 ด้าน คือ ด้านคุณธรรมและวินัย ด้านสวัสดิการชุมชนครบวงจร และด้านการเป็นศูนย์กลางการเงินของชุมชน
- 4) การเปิดโอกาสให้คนทั้งชุมชนได้มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของกลุ่ม

- 5) การยึดโยงชุมชนด้วยวัฒนธรรมและกองทุนสวัสดิการ
- 6) การพึ่งพาซึ่งกันและกันของคนในชุมชน

4. วัตถุประสงค์

เพื่อใช้หลักการเรื่องการออมทรัพย์ผนวกกับหลักกรรมทางพุทธศาสนาแก้ไขปัญหาค่าครองชีพและสร้างความสามัคคีในชุมชน

5. ขั้นตอนในการจัดตั้งกลุ่ม

กลุ่มนี้จะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด มีขั้นตอนการจัดตั้งและพัฒนาที่สรุปได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเปิดเวทีชาวบ้านขึ้นในเวทีทำบุญในวัด เพื่อจัดตั้งกลุ่มคนดึกดำบรรพ์ที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน โดยให้มีการออมและให้เงินทันที พร้อมไปกับการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ

ขั้นที่ 2 การขยายสมาชิก การปรับกฎเกณฑ์ การบริหารการเงินของกลุ่ม เป็นการพัฒนาตนเองของกลุ่ม รุ่น 1-2-3-4 (4 ปีปีครบ)

ขั้นที่ 3 การขยายเครือข่าย สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มออมทรัพย์ใกล้เคียงในรูปแบบของชมรมระดับตำบลหรือระดับจังหวัด

6. การบริหารงานของกลุ่ม หลักเกณฑ์ในการดำเนินงานของกลุ่มสะสมทรัพย์จังหวัดตราด สามารถสรุปได้ ดังนี้

1) สมาชิก การเป็นสมาชิกของกลุ่มมีหลักเกณฑ์เบื้องต้น ดังนี้

- สมาชิกต้องเป็นคนในหมู่บ้านเท่านั้น เพราะคนที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกันจะรู้จักกันหมด
- การสมัคร จะรับสมัครปีละ 1 รุ่น ไม่จำกัดจำนวน แต่จะจำกัดรับเพียง 4 รุ่น หากมีสมาชิกลาออกให้ชื้อหุ้นกันได้ ทั้งนี้เพื่อให้สวัสดิการด้านค่ารักษาพยาบาลมีพอเพียง

2) คณะกรรมการ มีคณะกรรมการไม่น้อยกว่า 5 คน แบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายเงินหุ้นเงินออม ฝ่ายเงินกู้ และฝ่ายตรวจสอบ และเพิ่มอีก 1 ฝ่าย คือ ฝ่ายสวัสดิการ หลังดำเนินงานครบ 1 ปี ซึ่งในปีแรกจะไม่มีค่าตอบแทน เพราะกลุ่มยังไม่มีกำไร และคณะกรรมการแต่ละฝ่ายจะมีอายุ 1 ปี จากนั้นต้องเลือกใหม่

3) การฝากเงิน

- สมาชิกต้องฝากเงินประจำทุกเดือน อย่างน้อยรายละ 10 บาท แต่ไม่เกิน 100 บาท และสามารถลดหรือเพิ่มเงินฝากตามสัจจะที่ตั้งไว้ได้เมื่อครบรอบปีผล

- หากสมาชิกไม่เข้าร่วมประชุมส่งเงินประจำเดือนไม่ว่ากรณีใดๆ จะปรับเงินทุกบัญชีที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน และต้องเสียหุ้นย้อนหลัง เพื่อเป็นการปรับความไว้สัจจะ และนำเงินเข้ากองทุนสวัสดิการ

4) การกู้ยืมเงิน

- การพิจารณาให้กู้ จะพิจารณาตามลำดับความสำคัญ คือ 1.เจ็บป่วย 2.ใช้หนี้ในอัตราดอกเบี้ยที่สูง 3.เสียดำบำรุงการศึกษา 4.อื่นๆ
- สมาชิกที่นำเงินมาฝากสามารถกู้เงินได้ทันที โดยมีหนังสือสัญญา คนค้ำประกัน และอยู่ในความดูแลของกรรมการเงินกู้
- การกู้เงิน หากผ่อนส่งไม่เกิน 10 เดือน ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย แต่ต้องเสียดำบำรุง ตามข้อตกลงของกลุ่ม
- หากมีความจำเป็นไม่สามารถส่งคืนได้ ให้ผ่อนผันได้อีก 6 เดือน เมื่อผ่อนผันแล้วยังไม่หมดให้เสียดำบำรุงเพิ่มตามข้อตกลงกลุ่ม ยกเว้นเกิดอุบัติเหตุ อุบัติภัยสุดวิสัย
- สมาชิกจะกู้ยืมเงินใหม่ได้ต้องชำระบัญชีเก่าให้หมดก่อน
- สมาชิกเข้าใหม่จะกู้ยืมเงินได้ต้องรอให้ครบ 3-6 เดือน จึงจะมีสิทธิกู้แล้วแต่ตกลง
- เงินที่เหลือจากการกู้ยืมต้องนำฝากสถาบันการเงิน เช่นธนาคาร

5) สวัสดิการ

- สมาชิกที่ออมครบ 12 เดือนจะแบ่งเงินปันผลตามหุ้น โดยมีการจัดสัดส่วนค่าบำรุงเป็น 2 ส่วน คือ 50 % ของค่าบำรุงทั้งหมดปันผลให้ตามหุ้น อีก 50 % เป็นกองทุนสวัสดิการ
- สมาชิกที่ออมครบ 12 เดือน จึงจะมีสิทธิรับบริการกองทุนสวัสดิการตามกฎหมายของกองทุน และการรับเงินสวัสดิการให้ลดหย่อนตามรุ่น

6) หากมีเรื่องอื่นๆ ให้คณะกรรมการหรือสมาชิกร่วมกันพิจารณาเป็นเรื่องๆ ไป

นับจากปี พ.ศ. 2533 - พ.ศ. 2543 รวมเป็นเวลา 10 ปี ที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด เป็นแหล่งเงินทุนของชุมชน ซึ่งพระอาจารย์สุบิน ได้กระตุ้นให้เกิดกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นในจังหวัดตราดแล้ว 151 กลุ่ม มีสมาชิกทั้งหมด 38,711 คน มีเงินสะสมและเงินสวัสดิการรวมกันประมาณ 123 ล้านบาท

จากแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ทั้ง 3 แนวคิด สรุปได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อให้เป็นแหล่งเงินทุนของชุมชน เพื่อใช้กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เป็นกลไกในการพัฒนาคนให้รู้จักอดออม พึ่งตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน และสร้างเสริมความสามัคคี

ให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดจากแนวคิดของชาวบ้าน อันได้แก่ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิตโดยครูชบ ยอดแก้ว และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราดโดยพระอาจารย์สุบิน ปณีโต โดยมีการนำแนวทางกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของกรมการพัฒนาชุมชนมาปรับให้มีวิธีการดำเนินงานของกลุ่มที่เหมาะสมกับสภาพของแต่ละท้องถิ่น โดยแกนนำในการจัดตั้งต้องมีความทุ่มเท เสียสละ และมีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าในการเผยแพร่กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์สู่ชุมชน เพื่อให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสะสมของชุมชน ที่เอื้อประโยชน์แก่สมาชิกและคนในชุมชนอย่างแท้จริง

จากแนวคิดในเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ทั้ง 3 แนวคิด คือ แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ดำเนินการโครงการพัฒนาชุมชน แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์บ้านน้ำขาว ตำบลน้ำขาว อำเภอจະนะ จังหวัดสงขลา และแนวคิดในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด สามารถสรุปเปรียบเทียบได้ ดังตาราง 1 ดังนี้

ตาราง 1 เปรียบเทียบหลักการ แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กับกลุ่มออมทรัพย์บ้านนำข้าวและกลุ่มตั้งจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด

กลุ่ม	แนวคิด	หลักการ	วัตถุประสงค์	การบริหารงานของกลุ่ม
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยกรมการพัฒนาชุมชน	1. รวมคนในหมู่บ้าน ที่มีฐานะต่างกันในให้ช่วยเหลือกัน 2. แก้ไขการขาดแคลนเงินทุน โดยรวมกลุ่มออมเงินแล้วนำไปลงทุน 3. นำเงินทุนไปดำเนินการด้วยความขยันประหยัด เพื่อให้ได้ทุนคืน และมีกำไร 4. ลดต้นทุนในการครองชีพโดยจัดตั้งศูนย์สหกิจ การตลาด เพื่อแก้ไข ปัญหาซื้อของแพง	มี 5 ข้อ 1. ความเชื่อสัตย์ 2. ความเสียสละ 3. ความรับผิดชอบ 4. ความเห็นอกเห็นใจ 5. ความไว้วางใจกัน	1. ให้ชาวบ้านรู้จักออมสะสมเงินด้วยดีจะประกอบอาชีพ และสวัสดิการของสมาชิก 3. รู้จักการจัดแจงการเงิน และรายได้ในครัวเรือน 4. รู้จักพินิจกำลัง รวมนำใจความสำคัญที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 5. ให้การเรียนรู้รู้ส่งเสริม ประสพการณ์เรื่องเงินทุน การจัดการ	1. สมาชิก แบ่งเป็น สมาชิกสามัญ สมาชิกวิสาหกิจ สมาชิกกึ่งวิสาหกิจ สมาชิกโดยยื่นคำขอตามแบบฟอร์มพร้อมชำระค่าธรรมเนียมตามที่กำหนด มีสมาชิกรับรอง 2 ราย พันจากสมาชิกภาพเมื่อตาย วิกฤตชีวิต จิตฟันทือน เป็นบุคคลล้มละลาย ต้องโทษจำคุก หรือ ลาออก 2. คณะกรรมการบริหาร 4 คณะ ได้แก่ คณะกรรมการดำเนินการ เงินผู้ตรวจสอบ และส่งเสริมจะต้องมีการประชุมร่วมกัน อย่างน้อยทุก 3 เดือน 3. การฝากเงินสมาชิกกำหนดเองว่าจะสะสมไว้กับกลุ่มครั้งละเท่าไร ในระยะกี่วัน สะสมจนครบค่าหุ้นก็หุ้นก็จะได้ถือหุ้นตามนั้น 4. การกู้ยืม แบ่งเป็น กู้ฉุกเฉินและกู้สามัญ สามารถกู้กับธนาคารในนามกลุ่มหรือสมาชิกก็ได้ การส่งเงินกู้ต้องส่งเงินสะสมควบคู่กันไปกับการส่งเงินคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยด้วย หากไม่ส่งเงินกู้ถือว่าขาดความ ซื่อสัตย์ 5. การจัดสรรกำไรของกลุ่ม กันไว้เป็นทุนสำรองร้อยละ 20 เป็นทุนสาธารณะร้อยละ 10 เป็นผลสมาชิกร้อยละ 5 เป็นทุนขยายงานร้อยละ 10 เป็นทุนรักษาระดับอัตราเงินปันผลร้อยละ 2 และเป็นเงินปันผลตามหุ้นไม่เกินร้อยละ 8 ต่อปี

ตาราง 1 เปรียบเทียบหลักการ แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กับกลุ่มออมทรัพย์บ้านนำข้าวและกลุ่มตั้งจังหวัดตราด (ต่อ)

กลุ่ม	แนวคิด	หลักการ	วัตถุประสงค์	การบริหารงานของกลุ่ม
กลุ่มออมทรัพย์บ้านนำข้าว ตำบลนำข้าว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา	พัฒนาคนโดยใช้การออมทรัพย์เป็นกิจกรรม เรียนรู้ช่วยเหลือกัน โดยการตั้งกองทุน สวัสดิการในชุมชน	มี 7 ข้อ 1.พึ่งตนเอง มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม 2. มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จ 3. ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์และอดทน 4. รู้จักคิด วิचारณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล 5. มีขันติ รรรม ต่อค่าวิพากษ์วิจารณ์ รู้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและหมู่เหล่า 6. มีน้ำใจเป็นนักกีฬา 7. ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ โดยรู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ และผู้ตามที่ดี	1) เพื่อระดมเงินออมและปล่อยกู้ดอกเบี้ยต่ำให้สมาชิก 2) เพื่อสร้างสวัสดิการให้แก่สมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ สวัสดิการด้านค่ารักษาพยาบาล 3) เพื่อพัฒนาบุคคลให้รู้จักพึ่งตนเอง	1) สมาชิก กลุ่มจะรับสมาชิกปีละ 1 ครั้งรวม 4 รุ่นตามแนวความคิดเรื่องบัว 4 เหล่า 2) คณะกรรมการ มี 2 ชุด โดยคณะกรรมการชุดแรกออกทำหน้าที่ 1 ปี โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน แต่ในปีที่ 2-3 ควรเปลี่ยนคณะกรรมการอย่างน้อยครั้งหนึ่ง อาจมีค่าตอบแทนเล็กน้อยจ่ายไม่เกิน 5 % ของผลกำไร และปีที่ 2 จะมีการตั้งคณะกรรมการอีก 1 ชุดเพื่อบริหารกองทุนสวัสดิการ 3) การฝากเงิน ตามอัตราที่กำหนดไว้ในระเบียบทุกเดือน แต่ต่างกันไม่เกิน 10 เท่าและทำการให้แล้วเสร็จใน 3 ชั่วโมง 4) การกู้ยืมเงิน ต้องเป็นสมาชิกที่ฝากเงินมาระยะเวลาหนึ่ง ตามข้อกำหนดจะเสียค่าบำรุงกลุ่ม ร้อยละ 2-5 % ต่อเดือน ระยะเวลาในการใช้คืน แล้วแต่กำหนดเองแต่ต้องจ่ายค่าบำรุงกลุ่ม หรือทุกเดือนการใช้เงินคืน ผ่อนคืนทีละน้อยจนหมดได้ 5) สวัสดิการ เงินค่ารักษาพยาบาลแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 50 % เป็นผลตามหุ้น อีก 50 % ตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการให้สมาชิกผู้ แต่ผลกำไรจะไม่ปันผลแต่จะเป็นสวัสดิการให้สมาชิกที่ฝากเงินตามสั่งจะครบ 12 เดือนขึ้นไป ตามข้อกำหนดของกลุ่ม โดยมีความแตกต่างกันตามระยะเวลาการเป็นสมาชิก

ตาราง 1 เปรียบเทียบหลักการ แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กับกลุ่มออมทรัพย์บ้านบัวและกลุ่มจะเสสมทรัพย์จังหวัดตราด (ต่อ)

กลุ่ม	แนวคิด	หลักการ	วัตถุประสงค์	การบริหารงานของกลุ่ม
กลุ่มจะเสสมทรัพย์จังหวัดตราด	นำ "ตั้งจะ" มาเป็นแรงกระตุ้นให้ประชาชนรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มตั้งจะออมทรัพย์ ให้สมาชิกในกลุ่มรู้จักแก้ปัญหาเศรษฐกิจด้วยตนเอง ให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตและมีการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม	1. ใช้คณิตบริหารควบคุมคนไม่ตี 2. ระบบบริหารการเงินที่เป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน 3. การพึ่งตนเองของชุมชนด้านคุณธรรมและวินัย สวัสดิการชุมชนครบวงจรและเป็นศูนย์กลางการเงินของชุมชน 4. เปิดโอกาสให้คนทั้งชุมชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของกลุ่ม 5. การยึดโยงชุมชนด้วยวัฒนธรรมและกองทุนสวัสดิการ 6. การพึ่งพากันและกันของคนในชุมชน	เพื่อใช้หลักการเรื่องการออมทรัพย์พัฒนาวิถีชีวิตกรรมทางพุทธศาสนา แก้ไขปัญหาความยากจนและสร้างจิตสำนึกในชุมชน	1) สมาชิก ต้องเป็นคนในหมู่บ้านเท่านั้น รับผิดชอบ 1 รุ่น ไม่จำกัดจำนวน แต่จำกัดรับเพียง 4 รุ่น หากมีสมาชิกลาออกให้ชื้อหุ้นคืนได้ 2) คณะกรรมการ มีไม่น้อยกว่า 5 คน แบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายเงินทุนเงินออม ฝ่ายเงินกู้และฝ่ายตรวจสอบ และเพิ่มฝ่ายสวัสดิการหลังครบ 1 ปี ในปีแรกจะไม่มีค่าตอบแทน แต่ละฝ่ายจะมีอายุ 1 ปี 3) การฝากเงิน ต้องฝากทุกเดือน อย่างน้อย 10 บาท ไม่เกิน 100 บาท สามารถลดหรือเพิ่มเงินฝากตามสัจจะที่ตั้งไว้ได้เมื่อครบรอบปีในผลหากไม่เข้าร่วมประชุมส่งเงินประจำเดือนไม่ว่ากรณีใดๆ จะปรับเงินทุกบัญชีที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน และต้องเสียหุ้นย้อนหลัง นำเงินเข้ากองทุนสวัสดิการ 4) การกู้เงิน พิจารณาตามลำดับความสำคัญ คือ 1.เจ็บป่วย 2.ใช้หนี้ในอัตราดอกเบี้ยที่สูง 3.เสียค่าบำรุงการศึกษา 4.อื่นๆ 5) สวัสดิการ สมาชิกที่ออมครบ 12 เดือนจะแบ่งเงินเป็นผลตอบแทน มีการจัดสัดส่วนค่าบำรุงเป็น 2 ส่วน คือ 50 % ของค่าบำรุงปีผลตอบแทนอื่น อีก 50 % เป็นกองทุนสวัสดิการและมีสิทธิรับบริการกองทุนสวัสดิการลดหย่อนตามรุ่น

2.8 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.8.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์

การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์ได้มีการศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่ม มีดังนี้

กิ่งแก้ว และวีระศักดิ์ (2532) ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการพัฒนาชนบท การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เกี่ยวกับสภาพพื้นที่ที่ตั้งกลุ่ม ประวัติการจัดตั้ง การบริหารงาน ผลงานที่สำคัญ แนวโน้มการดำเนินงานในอนาคต ปัจจัยที่ช่วยผลักดันให้ประสบความสำเร็จ และผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาชนบทด้านเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรในพื้นที่ จากการศึกษาพบว่า ในส่วนของปัจจัยที่ผลักดันสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วยปัจจัยทั้งภายในและภายนอกชุมชน ดังนี้ ปัจจัยชุมชน ได้แก่ การมีผู้นำในการรวมกลุ่มเป็นผู้นำทางด้านศาสนา และได้ผู้นำในการบริหารงานระยะต่อมาด้วยผู้นำทางการปกครอง (กำนัน) ที่ได้รับการยอมรับในความสามารถ มีคณะกรรมการบริหารที่เลือกตั้งโดยสมาชิกและมีความสามารถเฉพาะเหมาะสมตามบทบาทหน้าที่ ราษฎรมีการประกอบอาชีพมากกว่าหนึ่งอย่างและมีรายได้ค่อนข้างดี มีขีดความสามารถในการทำความเข้าใจระเบียบของกลุ่มและการเก็บออมสูง และสภาพแวดล้อมด้าน โครงสร้างพื้นฐานที่มีหมู่บ้านอยู่รวมกันเป็นชุมชนใหญ่ การคมนาคมสะดวก ไม่มีปัญหาด้านการศึกษาและสุขภาพอนามัย ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ การมีแนวนโยบายจากส่วนกลางเป็นคู่มือในการปฏิบัติงาน การสนับสนุนด้านวิชาการ การติดตามผล การตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่ทุกระดับอย่างสม่ำเสมอ และได้รับการสนับสนุนงบประมาณเป็นเงินทุนหมุนเวียนแก่กลุ่มในการดำเนินงาน

ชาติชาย (2538) ได้ศึกษาถึงศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียน โดยได้ศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแซว หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยยาบ กิ่งอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาคือ เพื่อศึกษาความเป็นมา โครงสร้างทางสังคม และบทบาทขององค์กรชุมชนในการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียน และเพื่อศึกษาปัญหาและข้อจำกัดขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียน จากการศึกษาพบว่า องค์กรชุมชนมีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งเริ่มต้นจาก การเสริมสร้างจิตสำนึกของประชาชนให้ตระหนักและเข้าใจถึงปัญหา ให้มีโอกาสร่วมคิดในประเด็นปัญหาต่างๆ และกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาเอง ตลอดทั้งการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนปัจจัยเอื้อต่างๆ ในการแก้ไขปัญหา นั้นๆ ประชาชนในชุมชนก็ได้รับผลประโยชน์ และมีความไว้วางใจที่ได้มีส่วนช่วยเหลือซึ่งกันและกันกับองค์กรชุมชนของเขาเอง และสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ การที่สมาชิกกองทุนหมุนเวียนได้พิจารณาตัดสินใจเรื่องต่างๆ เองและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เป็นสิ่งสำคัญ

ยิ่งในการบริหาร/จัดการของกองทุน เพราะสมาชิกสามารถที่แบ่งผลกำไรเก็บไว้ เพิ่มเป็นกองทุน เพื่อเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากกองทุน และใช้เป็นเงินสนับสนุนสนองความต้องการของสมาชิกได้ ความคิดริเริ่มใหม่ๆ ควรเริ่มจากภายในชุมชนเอง ส่วนองค์กรภายนอก (ทั้งภาครัฐและเอกชน) จะมีบทบาทเพียงเป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชนเท่านั้น

ทั้งนี้สอดคล้องกับ รัตนพันธ์ (2546) ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน : ศึกษากรณีกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเป็ยะ อำเภอนะจะ จังหวัดสงขลา พบว่า กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเป็ยะ สามารถแก้ไขความยากจนของคนในชุมชน ด้วยวิธีการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสร้างแหล่งเงินทุนของชุมชนทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีปัจจัยที่ส่งเสริมคือ 1) การจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชน 2) มีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน 3) มีผู้นำที่เข้มแข็ง กล้าคิดกล้าทำ ซื่อสัตย์และมีความคิดสร้างสรรค์ ทำงานเพื่อกลุ่มอย่างจริงจัง การทำงานโปร่งใส ไม่มีสิทธิพิเศษและการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว 4) สมาชิกส่วนใหญ่มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล 5) มีวิธีการทำงานที่เป็นแบบแผนของตัวเองซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน 6) มีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ส่วนปัญหาอุปสรรคในการทำงานของกลุ่ม ได้แก่ สมาชิกบางรายส่งเงินคืนไม่ตรงเวลา ซึ่งเป็นส่วนน้อยและพบไม่บ่อย ปัญหาภายนอก ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากนโยบายของรัฐ เช่น นโยบายกองทุนหมู่บ้าน และ ปัญหาความชอบธรรมของกลุ่ม

พงษ์สันต์ (2542) ศึกษา ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพ การบริหารจัดการของผู้นำองค์กรการเงินชุมชน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพ การบริหารจัดการของผู้นำองค์กรการเงินชุมชน ปัจจัยภายในองค์กรการเงินชุมชน ประกอบด้วย ก) ปัจจัยด้านสมาชิก ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของกลุ่มออมทรัพย์ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่ของสมาชิกและคณะกรรมการแต่ละบทบาท และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของกลุ่ม ข) ปัจจัยด้านคณะกรรมการ ส่วนใหญ่เห็นว่าคณะกรรมการมีความรู้ความสามารถในเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ทั้งด้านการบริหารงาน การออม การกู้ มีการถ่ายทอดความรู้ ข่าวสารแก่สมาชิกได้ทราบอย่างทั่วถึง มีการวางแผนในการปฏิบัติงานและแบ่งงานให้ทำทุกคน สมาชิกมีความไว้วางใจในการทำงานและมีความศรัทธาในตัวคณะกรรมการโดยสามารถตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการได้ตลอดเวลา นอกจากนี้คณะกรรมการส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวในการทำกิจกรรมกลุ่มและเห็นความสำคัญของกลุ่มออมทรัพย์ และ ค) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ การกำหนดโครงสร้างคณะกรรมการและมีกฎระเบียบที่เป็นที่ยอมรับของสมาชิก รวมทั้งสามารถปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่มได้ ส่วนปัจจัยภายนอกองค์กรการเงินชุมชน ประกอบด้วย ก) การมีหน่วยงานส่งเสริมจากภายนอก เช่น การศึกษาดูงาน

และการอบรม ข) การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายองค์กรชุมชนในการช่วยเหลือประสานงานกันระหว่างกลุ่ม และสามารถตรวจสอบความถูกต้องในการทำงานของกลุ่มได้

ซึ่งสอดคล้องกับ จรรย์ (2538) ที่ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการทางการศึกษาและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการคงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการทางการศึกษาและปัจจัย ที่ส่งผลกระทบต่อการคงอยู่ของกลุ่ม และเพื่อศึกษาบทบาทของการศึกษาที่มีผลต่อการคงอยู่ของกลุ่มคตมทรัพย์เพื่อการผลิต พบว่า ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มคงอยู่ ได้แก่ การปรับตัวของกลุ่มในการกำหนดเป้าหมาย การมีความสัมพันธ์อันดีภายในกลุ่ม การสร้างบรรยากาศภายในกลุ่ม ประสิทธิภาพของกลุ่มและกิจกรรมของกลุ่ม บทบาทของการศึกษาที่มีผลต่อการคงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์ คือการศึกษาด้วยตนเองของสมาชิกกลุ่มแก้ปัญหาของตนเอง และของกลุ่มได้

อย่างไรก็ตาม กิ่งแก้ว และคณะ (2536) ยังได้ศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับคุณภาพชีวิตของราษฎรในชนบท โดยศึกษาโครงการส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในโครงการก่อสร้างถนนของกรมโยธาธิการ การศึกษาดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเนื่องจากการประสานงานระหว่างกรมโยธาธิการกับกรมการพัฒนาชุมชนไม่สอดคล้องกัน และกิจกรรมออมทรัพย์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปส่งเสริมไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริงของประชาชนจึงไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร

ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับ ธเนศ (2544) ที่ศึกษาเรื่อง การจัดการกลุ่มสะสมทุนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบยั่งยืน กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อทดลองรูปแบบของกลุ่มสะสมทุนที่เหมาะสมกับกลุ่มสะสมทุนที่จัดตั้งขึ้นตามแนวคิดของชาวบ้าน เพื่อให้กลุ่มสะสมทุนสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน และ เพื่อให้กลุ่มสะสมทุนเป็นแหล่งเงินทุนให้กับชุมชน และสามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาดังนี้ใช้วิธีการศึกษาแบบมีส่วนร่วม (PAR) กับกลุ่มตัวอย่าง 2 หมู่บ้าน จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน ได้แก่ สมาชิกและกรรมการมีความเข้าใจในหลักการดำเนินงานของเครดิตยูเนียน คณะกรรมการมีความเสียสละและมีคุณธรรม การมีระบบบัญชีที่ตรวจสอบได้ การมีระบบสวัสดิการคุ้มครองสมาชิก มีการให้การศึกษอย่างต่อเนื่อง และการมีระบบเครือข่าย ส่วนปัญหาอุปสรรคในการพัฒนากลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชนไม่ให้การสนับสนุน เกิดความแตกแยกในชุมชน ถูกต่อต้านจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่ ความไม่เข้าใจหลักการของเครดิตยูเนียนอย่างแท้จริง กลุ่มมีเงินทุนน้อย คณะกรรมการไม่มีความเสียสละ และระยะในการวิจัยสั้นเกินไป ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาดังนี้ คือ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการออมในชุมชน ควรร่วมมือกันศึกษาและพัฒนารูปแบบของกลุ่มสะสมทุนที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ทราบข้อมูลและตัดสินใจเลือกกลุ่มสะสมทุนที่เหมาะสมเอง องค์การบริหารส่วนตำบล

ควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการออมทรัพย์ของชุมชน ควรมีการฝึกอบรมทางด้านบัญชี และทบทวนบทบาทของคณะกรรมการอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลควรให้ความจริงจังในการแก้ปัญหา ด้านเงินทุนจนชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเอง และสามารถที่จะพัฒนาแหล่งเงินทุนของตนเอง ให้ความยั่งยืนต่อไป

นอกจากนี้ อารีย์ (2544) ยังได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาออมทรัพย์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่โครงการหลวง ใช้วิธีการศึกษาแบบการมีส่วนร่วม (PAR) มีข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรหันหน้ามาร่วมกันวางแผนและหาแนวทางในการพัฒนา กลุ่มออมทรัพย์ที่มีรูปแบบเหมาะสม โดยมีชุมชนเป็นเป้าหมายหลัก ควรส่งเสริมให้มีการฝึกอบรม ด้านบัญชีและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ให้กับกลุ่มให้สามารถพัฒนาเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชน เป็นแหล่งเงินทุนที่มีความยั่งยืนต่อไป

สำหรับปัญหาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธเนศ (2542 อ้างแล้ว) กล่าวว่า ปัญหาของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องขาดแคลนแหล่งเงินทุน สนับสนุน เงินทุนมีไม่มากพอกับความต้องการกู้ยืมเงินของสมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษา ของหลายคน และปัญหาดังกล่าวเป็นจุดอ่อนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพราะไม่มีเครือข่าย เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มด้วยกัน

2.8.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย

สุนันทรา (2539) ทำการศึกษาเรื่อง เครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำการเกษตรของชุมชน ชนบทภาคเหนือ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำ การเกษตรของชุมชนชนบทภาคเหนือ และศึกษาปัจจัยภายในและภายนอกชุมชนที่ทำให้เกิด เครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำการเกษตรของชุมชนชนบทภาคเหนือ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิง คุณภาพ ผลของการศึกษาสรุปได้ว่า แนวคิดในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำการเกษตร คือการรวมกลุ่มซึ่งทำให้สมาชิกในกลุ่มสามารถเรียนรู้การพึ่งตนเองและการแก้ปัญหาด้วยตัวเอง นอกจากนี้ยังมีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอก เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ใหม่ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้สามารถดำเนินการผลิตในเชิงพาณิชย์ต่อไปได้ และปัจจัยภายใน ภายนอกที่ทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำการเกษตร ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ การพึ่งพา ระบบเครือข่าย ผู้นำ การประกอบอาชีพเดียวกัน การเลียนแบบ ปัญหาต้นทุนการผลิต และสภาพภูมิศาสตร์ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความต้องการของตลาด เครื่องมือทางการเกษตรสมัยใหม่ ความรู้ใหม่ในการพัฒนาผลผลิต นโยบายการส่งเสริมอาชีพ และข้อมูลข่าวสาร

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อาภาพันธ์ (2539) ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายความสัมพันธทางสังคมที่มีผลต่อการคงอยู่ขององค์กรชุมชน พบว่า เครือข่ายความสัมพันธทางสังคมที่มีผลต่อการคงอยู่ขององค์กรชุมชน ได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธทางสังคมแบบเครือข่ายเพื่อนบ้าน ผู้นำและบริวาร และเครือข่ายความสัมพันธระหว่างองค์กรชุมชนทั้งภายในและภายนอก ทำให้สามารถติดต่อเชื่อมโยงและเกิดการประสานงานบุคคลทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน มีการพึ่งพาอาศัยกันในเรื่องต่างๆ เช่น เงินทุน การตลาด ความรู้ในด้านการจัดการธุรกิจรวมทั้งทำให้เกิดการมีส่วนร่วม การสร้างจิตสำนึก และอุดมการณ์ของบุคลากรในองค์กรชุมชน ปัจจัยเหล่านี้ก็เกื้อหนุนกลุ่ม/ องค์กรชุมชนให้สามารถดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและมีผลต่อการคงอยู่ขององค์กรชุมชน

และ ภาสกร (2538) ทำการศึกษาเรื่อง เครือข่ายการเรียนรู้ของหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาในชุมชน ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อจำกัดและความพร้อมของชุมชนในการสนับสนุนและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ที่องค์กรในชุมชนสามารถเรียนรู้และสนับสนุนได้ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนคือ กลุ่มและองค์กรในชุมชน ผู้นำ และระบบความสัมพันธที่มีต่อกันในชุมชน รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้มีหลากหลายทั้งในลักษณะแนวนอน คือ เครือข่ายภายในชุมชน ระหว่างครอบครัวต่อครอบครัว กลุ่มต่อกลุ่ม และในแนวดิ่ง มีการเชื่อมโยงสานต่อไปในชุมชนอื่น ทั้งใกล้และไกล โดยมีนักพัฒนาทั้งในและนอกชุมชนเป็นผู้เชื่อมประสาน รูปแบบความรู้ทุกรูปแบบมีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ เป็นการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างคนภายในด้วยกันเอง และกับคนภายนอกชุมชน รูปแบบเครือข่ายเหล่านี้ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้เรื่อยๆ เป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนตื่นตัวและพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม เครือข่ายการเรียนรู้จะมีความสำคัญและจำเป็นต่อชุมชนก็ต่อเมื่อผู้ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนในชุมชนต้องเชื่อมั่นในศักยภาพซึ่งกันและกันของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักพัฒนาจากภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน

กลุ่มออมทรัพย์ เป็นวิธีการในการแก้ปัญหาการขาดแคลนเงินทุนของคนในชุมชนเดียวกัน โดยการร่วมกันออมเงิน แล้วนำมาปล่อยกู้โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำ แต่กลุ่มออมทรัพย์ ส่วนมากประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ ระบบบัญชีของกลุ่ม และเงินสะสมของกลุ่มมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาของกลุ่มออมทรัพย์ในเรื่องของการขาดแคลนเงินทุนเพื่อตอบสนองความต้องการในการกู้ยืมของสมาชิก และแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบของเกษตรกร

จึงควรมีการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เข้ากับกลุ่มทางการเงินอื่นๆ เพื่อเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ในการดำเนินงาน รวมถึงเงินทุน เพื่อเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับกลุ่มออมทรัพย์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แผนภูมิ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

